

NÁVRH PARTNERSKEJ DOHODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA ROKY 2021 – 2027

STANOVISKO SOCIA – NADÁCIE NA PODPORU SOCIÁLNYCH ZMIEN

V Bratislave 21. júna 2021

Partnerská dohoda (PD) je základným dokumentom pre čerpanie podpory z eurofondov v novom programovom období 2021-2027.

Proces prípravy začal v roku 2016 a nadácia SOCIA sa chcela aktívne zapájať do procesu. Vďaka členstvu nadácie v Nezávislej platforme SocioFórum bola naša kolegyňa zvolená do Komory mimovládnych neziskových organizácií Rady vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie a tiež do pracovnej skupiny Partnerstvo pre politiku súdržnosti 2020+¹. Realizovali sme viacero aktivít, aby sme zistili názory a stanoviská, a to najmä medzi mimovládnyimi neziskovými organizáciami pôsobiacimi v sociálnej oblasti² a medzi organizáciami zastupujúcich ľudí so zdravotným postihnutím³.

K návrhu PD, ktorý bol schválený vládou SR 27. apríla 2021, vydávame toto stanovisko, ktoré sa týka najmä dvoch oblastí:

1. Obsah návrhu PD
2. Partnerský princíp v eurofondoch

OBSAH NÁVRHU PD

Všeobecne k obsahu návrhu PD musíme konštatovať, že krátkosť textu vynútená formulárom spôsobila veľmi všeobecné formulácie a väčšinou nie je zrejmé, aké všetky možné opatrenia či aktivity môžu byť v budúcnosti podporené. Obava, že „čo nie je v Partnerskej dohode alebo operačnom programe, nie je možné podporiť“ vychádza zo skúseností z minulosti, keď sa vymenovanie istých aktivít považovalo za smerodajné a jediné správne, aj keď by iné aktivity tiež prispeli k napĺňaniu cieľa.

Bude dôležité, ako sa nastaví model implementácie, a to najmä v oblasti prípravy výziev alebo zámerov národných projektov. Doterajšie skúsenosti nás naučili, že problémy pri implementácii projektov spôsobili, že sa aj viaceré dobré nápady nedali realizovať kvôli zle nastaveným výzvam.

V predložennom návrhu chýba kvantifikovateľnosť výsledkov a nie je zrejmá udržateľnosť investícií, a to najmä v prípadoch, v ktorých absentuje legislatívny rámec a/alebo spôsob financovania.

Obsahová štruktúra politického cieľa 4 Sociálnejšia Európa prakticky preberá štruktúru zadanú Európskou komisiou v Správe o Slovensku v Prílohe D v roku 2019.

¹ <https://www.eurofondy.gov.sk/partnerstvo-2020/partnerstvo-pre-politiku-sudrznosti-2020/index.html>

² https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2019/07/navrhovy-list-ESIF-post2020_SocioForum.pdf a http://www.socioforum.sk/attachments/article/270/dotaznik_vyhodnotenie_organizacieSF_clenovia.pdf

³ https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2021/06/dotaznik_vyhodnotenie_organizacieZP.pdf

Z pohľadu nadácie je v rámci politického cieľa 5 Európa bližšie k občanom dôležitá oblasť Kvalitnejšie verejné politiky a otvorené vládnutie, kde je predpokladaným výsledkom posilnenie spolupráce medzi samosprávou občianskou spoločnosťou a mimovládnyimi neziskovými organizáciami (MNO) a ich zapojenie do tvorby verejných politík. Vidíme tu príležitosť na posilnenie spolupráce mimovládnych organizácií s verejnou správou. V sociálnej oblasti je to určite oblasť komunitného plánovania ako nástroja na realizáciu sociálnej politiky na území v prospech všetkých občanov, a to aj s ich aktívnym zapojením.

Vyjadrujeme obavy, že zvolené delenie zakladá predpoklad na rezortné delenie – školstvo / úrady práce / sociálne služby / zdravotníctvo. Návrh PD nedostatočne deklaruje potreba INTEGROVANÝCH HOLISTICKÝCH PRÍSTUPOV k riešeniu komplexných problémov z pohľadu človeka, a tak nie je zdôraznená potreba KONTINUIITY podpory v jednotlivých životných situáciách a PRECHODE z jedného systému do druhého alebo jedného životného obdobia do iného.

Tiež chceme upozorniť, že Slovensko využilo možnosti presunúť približne 240 miliónov eur z ESF+ do Kohézneho fondu. Aj keď sa celková alokácia ESF+ oproti končiacemu programovému obdobiu príliš neznížila, musíme brať do úvahy, že súčasný ESF bol navýšený dodatočne na zmierňovanie dopadov pandémie. Suma 240 miliónov eur v súčasnom programovom období dokázala pokryť opatrenia terénnej sociálnej práce a iných opatrení na podporu začleňovania. Sú to presne oblasti, kde Slovensko nemá pripravené mechanizmy na systémové financovanie z verejných zdrojov. V tejto súvislosti chceme podotknúť, že čerpanie z fondu ESF patrí v slovenskom kontexte k tým lepším a v tomto programovom období nehrozil Slovensku tzv. decommitment.

Pri detailnejšom pohľade na návrh PD si uvedomujeme, že mnohé aktivity a opatrenia nie je možné detailnejšie rozpísať vzhľadom na predpísaný rozsah. V ďalšej časti však na niektoré, z nášho pohľadu významné, chceme upozorniť.

ADAPTABILNÝ A PRÍSTUPNÝ TRH PRÁCE

Pri identifikovaní výziev a problémov je správne spomenutá neprepojenosť služieb zamestnanosti a sociálnych služieb, avšak v rámci navrhovaných opatrení a očakávaných výsledkov nie je zrejmé, ako to má byť podporené.

Spomína sa aj rekvalifikácia alebo potreba zamerať sa na iné oblasti, ale je dôležité nezabúdať na nízkoprahové **rekvalifikačné vzdelávanie pre ľudí so základným alebo veľmi nízkym stupňom dosiahnutého vzdelania.**

KVALITNÉ INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE

Súhlasíme so zadefinovaním súčasných nedostatkov a výziev v oblasti zabezpečenia kvalitného inkluzívneho vzdelávania. Obzvlášť oceňujeme, že dokument otvára témy dostupnosti služieb pre deti v ranom a predškolskom veku, vrátane znevýhodnených, ako aj dostupnosti, prístupnosti a adaptability vzdelávania, aj z hľadiska príležitostí na neformálne vzdelávanie vrátane športu. Zároveň však z dokumentu nie je zrejmé, aké konkrétne opatrenia sa navrhujú na vysporiadanie sa s uvedenými problémami.

Pri nastavovaní eurofondov v novom programovom období 2021-2027 sa predpokladá komplementarita s Plánom obnovy a odolnosti, v ktorom boli predstavené **komplexné zámery** v oblasti

zavádzania kvalitného inkluzívneho vzdelávania na Slovensku. Preto zlad'ovanie oboch programov musí byť konštruktívne a koordinované, aby smerovalo k úspešnému naplneniu stanovených cieľov.

Aj keď hovoríme o kvalitnom inkluzívnom vzdelávaní, nezabúdajme ani na podporu **zvýšenia uplatniteľnosti absolventov stredných praktických škôl, špeciálnych učilíšť (odborné učilište internátne - OUI) či stredných odborných škôl** aj so zvýšením motivácie úspešne dokončiť vzdelávanie. Napríklad aj významnou podporou **duálneho vzdelávania** (aj pre OUI), praxe aj na otvorenom trhu práce (praktické školy), poradenstva pre výber vhodného odboru (možnosť ukončiť štúdium výučným listom, nie potvrdením o zaškolení, ak je zdravotné postihnutie už od začiatku nezlučiteľné s možnosťou absolvovať štúdium s výučným listom, atď.)⁴.

Dosiahnuteľné dokončovanie základnej školy sa musí zamerať nielen na ľudí, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku pred dokončením základného vzdelania (a bez akéhokoľvek odborného vzdelania). Ako boj s predčasným ukončovaním školskej dochádzky je potrebné primerane nastaviť podmienky dokončenia základného vzdelania, nakoľko sa dá predpokladať, že človek, ktorý predčasne ukončí základné vzdelanie, pravdepodobne nebude sám zvládať akademický spôsob učenia sa, a teda časový rozvrh a podmienky je dôležité nastaviť primeranejšie, aby mal odhodlaný človek šancu uspieť a v prípade neúspechu neodchádzať demotivovaný zo zlyhania/neúspechu.

ZÁRUKA PRE MLADÝCH

Práve v tejto časti je kľúčové **prepájanie rezortov**. Dôležité je podpora mladých ešte počas školskej dochádzky a prechodu do pracovného života. Je to dôležité nielen pre **mladých so zdravotným postihnutím, ale aj pre odchovancov detských domovov, mladých zo sociálne znevýhodneného prostredia, marginalizovaných komunit, nepodporujúceho rodinného prostredia**. Nevyhnutné je to tak pre mladých so zdravotným postihnutím, ako aj pre odchovancov detských domovov – po skončení školy ide o náhly existenčný problém (z maximálnej starostlivosti do úplnej neistoty bez práce, bývania, vzťahov). Sociálna služba ako Domov na polceste nie je zďaleka dostupnou službou pre všetkých odchovancov domovov. Rovnako je takéto sprevádzanie dôležité pre mladých pochádzajúcich z nepodporujúceho prostredia, sociálne znevýhodneného prostredia a pod. V systéme sociálnych služieb sú však aj iné druhy, ktoré by mohli napomôcť mladých ľuďom pri vstupe do samostatného života.

Rovnako je vhodné, aby ponúkané **rekvalifikácie boli dostupné aj pre mladých s dokončeným vzdelaním na praktických školách či iných stredných špeciálnych školách**.

AKTÍVNE ZAČLENENIE A DOSTUPNÉ SLUŽBY

Oblasť aktívneho začlenenia je v návrhu PD veľmi široko pomenovaná a nie je možné odsledovať konkrétne možné zámery predkladateľa. Uvedomujeme si, že ide o mimoriadne rozsiahlu a členitú oblasť. Je tu možné zachytiť odkaz na podporu deinštitucionalizácie, rozvoj služieb na komunitnej úrovni, podporu dlhodobej starostlivosti ako aj zámery ministerstva zdravotníctva v oblasti duševného zdravia a z dostupňovanie primárnej zdravotnej starostlivosti. V Operačnom programe Slovensko bude

⁴ Podanie k Výboru OSN kvôli pretrvávajúcej diskriminácii na základe zdravotného postihnutia vo forme vylúčenia zo štandardného stredoškolského vzdelávania z dôvodu zdravotného postihnutia.

<https://www.socia.sk/podpora-podania-na-vybor-osn-pre-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/>

preto potrebné venovať sa tejto časti detailnejšie, aby bola pre socioekonomických partnerov jasnejšie, na čo európske fondy využijú a v akom objeme.

SOCIÁLNE INOVÁCIE A EXPERIMENTY

Pomenovanie opatrení v tejto časti je veľmi nejasné a nie je nám zrejmé, ako budeme na základe očakávaných výsledkov vyberať tie najkvalitnejšie inovácie. Inovácie sú potrebné aj pri prepájaní sektorov a zatiaľ z návrhu PD nie je zrejmé, ako a či by mohli byť realizované integrujúce prístupy pri riešení komplexných problémov, ako napríklad podpora malých detí a ich rodín v rámci oblasti včasnej intervencie alebo pri podpore mladých ľudí so znevýhodnením.

V prípade mladých je ponuka sociálnych služieb podľa zákona dostatočná, ale regionálna dostupnosť služieb dostatočná nie je. Preto, keď služby chýbajú (a to aj v krajských mestách), časť mladých ľudí sa dostáva do pobytových služieb inštitučného charakteru, ale je to ako nevyhnutnosť, pretože napríklad chýba denný stacionár, chýbajú príležitosti na trhu práce, agentúry podporovaného zamestnávania bez systémového financovania, chýba podporované bývanie alebo podpora samostatného bývania, domy na polceste, nedostupnosť nekomerčného nájomného bývania (napr. aj bez podmienok, ktoré vyžadujú trvalý pobyt v meste, kde sa o takéto bývanie uchádzať, napr. pre mladých odchádzajúcich z detských domovov), sociálne bývanie. Nedostupnosť služieb zvyšuje segregáciu a závislosť mladého človeka na rodine alebo službách, závislosť rodiny na príspevku na opatrovanie, alebo umiestňovanie do pobytových služieb.

ZÁKLADNÉ PODMIENKY

Základnou horizontálnou podmienkou pre nové programové obdobie je Implementácia a uplatňovanie Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (UNCRPD) v súlade s rozhodnutím Rady 2010/48/ES. Túto podmienku veľmi vítame.

Samotný návrh PD sa plneniu základných podmienok nevenuje, ale považujeme za potrebné povedať, že pri sledovaní procesu tvorby PD sa tejto oblasti (aj ostatným základným podmienkam) venovalo veľmi málo pozornosti. Kontrolu plnenia podmienok zo strany Centrálného koordinačného orgánu cez schválené strategické dokumenty považujeme za mechanickú.

PARTNERSKÝ PRINCÍP

Vzhľadom na to, že sme mali možnosť cez zástupkyňu sledovať proces prípravy Rád partnerstva (RP), chceme uviesť niekoľko postrehov k dodržiavaniu partnerského princípu.

- Na začiatku celého procesu ten istý garant zastrešoval tvorbu dvoch významných dokumentov – Agenda 2030 a PD 2021-2027. Žiaľ, prepojenosť týchto dvoch pracovných skupín bola z pohľadu účastníkov minimálna. Vnímame to ako premeškanú príležitosť, lebo práve Agenda 2030 a Ciele udržateľného rozvoja (SDGs) sú v sociálnej oblasti inšpiráciou aj pre politický cieľ Sociálnejšia Európa.
- Oceňujeme, že v rámci prípravy a pomenovania hlavných výziev garant spolupracoval s externými odborníkmi (SAV). Považujeme to za prínos k vecnej diskusii.
- Pracovná skupina Partnerstvo 2020+ bola formátom a počtom členov málo vhodným formátom na diskusiu. Svetlým momentom v práci tejto skupiny boli okrúhle stoly, ktoré sa

organizovali na podnet Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti (ÚSV ROS).

- Okolnosti posledného roka a pol priniesli viacero komplikácií v rámci procesu tvorby PD. Okrem pandémie máme na mysli aj zmenu v politickom vedení, ktorá nastala po voľbách do Národnej rady SR vo februári 2020. Po nástupe nových predstaviteľov a organizačných zmenách nebolo jasné, kto vedie diskusie k obsahu a jazyk komunikácie nebol prispôbený tomu, aby sa reálne získala spätná väzba. Najmä pre zástupcov MNO nebolo jasné, ako sledovať, čo sa deje s ich pripomienkami. Výnimkou boli výstupy z tematických okrúhlych stolov, ktoré boli s podporou ÚSV ROS organizované so zástupcami MNO.
- Ak bolo možné na národnej úrovni sledovať snahu o participáciu, menej to bolo na regionálnej úrovni. Absencia včasných jasných pravidiel pre vyššie územné celky pri tvorbe Rád partnerstva a ich fungovaní ukázala, ako sú jednotlivé župy zvyknuté participatívne fungovať. To, či tento proces bude aspoň niekde úspešný, sa ešte len uvidí.

ZÁVER

Návrh Partnerskej dohody v sociálnej oblasti celkom presne pomenováva hlavné výzvy a problémy v témach, ktoré si kladie za prioritné. Predpokladané podporované aktivity a opatrenia sú vzhľadom na stručnosť dokumentu veľmi všeobecné. A vzhľadom na to, že očakávané výsledky nie sú zatiaľ kvantifikované, nie je možné vyhodnotiť zmysluplnosť a reálnosť ako alokovaných 2,16 mld. eur prispeje k napĺňaniu politického cieľa 4 Sociálnejšia Európa. Vzhľadom na to, že ešte ide o otvorený proces, navrhujeme nasledovné:

1. Vo vzťahu k návrhu Partnerskej dohody

Považujeme za potrebné hovoriť o nastavení implementácie – napríklad príprava dopytovo-orientovaných projektov a národných projektov, výber tém a priorít. V tomto kontexte považujeme integrovaný prístup a partnerstvo, resp. dôraz na spoluprácu, za nevyhnutný v rámci všetkých cieľov a v celom dokumente.

2. Vo vzťahu k plneniu základných podmienok

Považuje za nevyhnutné vytvoriť väčší priestor na diskusiu o plnení kritérií základných podmienok, aby sme reálne vedeli vyhodnotiť, či deklarované strategické rámce plnia požadované kritéria aj s presahom na čerpanie/využitie EÚ fondov a ich implementáciu. A to najmä v zmysle, že v procese implementácie bude uplatňované diskvalifikačné kritérium, ktoré zabezpečí, aby **všetky oprávnené operácie** vykazovali súlad s Chartou základných práv EÚ a Dohovorom OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a zabezpečenia prístupnosti počas prípravy a realizácie, ako aj udržateľnosti operácií.

3. Vo vzťahu k operačnému programu Slovensko

Veľa obsahových pripomienok z okrúhlych stolov s MNO bolo presunutých na diskusiu o návrhu Operačného programu Slovensko. Preto považujeme za nevyhnutné začať diskusiu čo najskôr. Zároveň chceme upozorniť, že partnerskú spoluprácu je potrebné kultivovať, a partnerov podporovať či vzdelávať, aby mohli počas celého procesu poskytnúť relevantné vstupy.